

איך מסתדרים כלכלית לאחר שאחד מבני הזוג הולך לעולמו?

"כאן חיים בקושי": הפרנסה שנפגעת, הביורוקרטיה שמתישה, החובות שמצטברים והצורך להמשיך לקיים את המשפחה למרות האסון הגדול. מה עושים במקרה אסון? כיצד ניתן להכין מראש רשת הגנה ליתר בטחון? קיבצנו לכם מספר מקרים אמיתיים מחייהם של אנשים מן השורה.

חיי של חן הייניש התנהלו בנחת עד לפני חמש שנים. הוא חי בעתלית עם אשתו קרן ושתי בנותיהם הקטנות ונהנה מעבודתו ככלכלן בסלקום. יום אחד קטעה בשורה מרה את האידיליה: קרן חלתה בסרטן המעי הדק ולאחר מאבק של קרוב לשנתיים, נפטרה. חן, 39, מגדל כיום את שתי הילדות, בנות שמונה ועשר. את ניהול משק הבית הוא לומד בדרך הקשה: "תמיד הייתי מביא את הדואר, שם אותו על השולחן ומישהו היה פותח את המכתבים ומטפל בהם", הוא מספר. "גם בזמן המחלה קרן ניהלה את הבית כילאדם חולה חשוב להיאחז בשגרה. אני בעיקר ביצעתי הוראות. כשניתקו לנו את החשמל הבנתי שהגיע הזמן לפתוח אותם בעצמי".

אחרי שלמד לשלם חשבונות, גילה חן מספר דברים חשובים נוספים, למשל שהבגדים לא מגיעים לארון לבד. בנוסף, הבין חן שגם המקורות הכלכליים השתנו. "לפני שקרן חלתה, שנינו עבדנו והיו לנו שתי משכורות", הוא אומר. "כשקרן חלתה היא הפסיקה לעבוד, אבל היו לנו ביטוחי חיים שכללו פיצוי על אובדן כושר עבודה וביטוח רפואי פרטי שהחליפו את המשכורת. אם יש לי המלצה אחת חשובה, היא נוגעת לביטוח הרפואי. חשוב מאוד שיהיה אחד כזה." אחרי שקרן נפטרה, חן נכנס לעולם כלכלי אחר. את המשכורת השנייה החליפה קצבת השאירים של קרן הפנסיה וקצבת שאירים נוספת מהביטוח הלאומי - 2,000 שקל למבוגר ועוד כמה מאות שקלים עבור כל ילדה. תשלומי המשכנתא נפסקו, כי ביטוח החיים הנלווה למשכנתא נכנס לפעולה ומשלם אותה. "אני מניח שאם לא עובדים במקום מסודר זה הרבה יותר קשה", אומר חן. "כשבן הזוג עובד במקום מסודר, ומקבלים תוספות מהמדינה ועזרה מהמשפחה, ההכנסה יורדת, אבל אפשר להסתדר".

לליאורה אמיל, 37, הדברים הסתדרו פחות. מותו של בעלה, גיא, התרחש במפתיע. "היו אצלנו חברים, שתי קצות, הוא הקיא והלך לישון", היא מספרת. "באמצע הלילה הוא התעורר, הקיא שוב והפסיק לנשום. הוא מת מדום לב בגיל 37, כשאני על ידו. התינוק שלנו היה אז בן תשעה חודשים". שבוע אחרי השבעה חזרה ליאורה לעבודה, ושבועיים לאחר מכן היא פוטרה. "אני מבינה אותם", היא אומרת. "זאת היתה חברה קטנה, הם היו חייבים שכל עובד יעבוד במלוא המרץ ואני לא ממש תפקדתי. חזרתי כי הייתי צריכה כסף. פתאום לא היתה עוד משכורת, שגם ככה לא היתה מאוד גבוהה, ומתוכה גיא שילם מזונות לאשתו לשעבר וגם היו לו חובות מהעבר שצריך היה לסגור. פתאום היו 4,000 שקל פחות בכל חודש".

אביה של אמיל נחלץ לעזרתה, ושילם את שכר הדירה גם כשמצאה עבודה אחרת, במעט יותר משכר מינימום. "אני לא יודעת איך הייתי עוברת את התקופה הזאת בלי עזרת ההורים", היא מספרת. כיום היא עובדת במכירות בחברת הייטק, והמשכורת שלה, לדבריה, "סבירה". היא נטלה הלוואה נוספת על זו שכבר נטלה בעבר, שתפחה ל- 57 אלף שקל. "אני מקבלת מביטוח לאומי קצבת שאירים של כ- 2,000 שקל, אבא שלי עוזר ויש את המשכורת שלי",

היא אומרת. "עבור הגן אני משלמת 1,000 שקל בחודש. המשפחות שלי ושל גיא גרות רחוק, אז גם אין ממש תמיכה יום-יומית, ואני לא יכולה לקחת עוד עבודה כי הבן שלי תינוק. אין לי מינוס, אבל אני לא מרשה לעצמי שום דבר, אפילו לא בייביסיטר".

חשבת לעבור לגור עם ההורים?

"ממש לא. הם גרים בעפולה, ואני צריכה חיים משלי. בנוסף, קשה לי למצוא פרטנר לחיים. לכי תגידי לגבר שאת בת 37 עם תינוק, ועוד גרה אצל ההורים. מי ירצה אותי בכלל?"

לידועים בציבור קשה יותר

בישראל חיים כ- 300 אלף אלמנים ואלמנות, שהם 10.5% מהאוכלוסייה בגיל 15 ומעלה (נתוני 2013). רוב הקבוצה מורכבת מאלמנות (243 אלף), בשל תוחלת החיים הגבוהה של נשים בישראל. כ- 5,000 מתוכן הן אלמנות צה"ל. רוב האלמנים והאלמנות עברו את גיל 65, אך כ- 20% הם צעירים יותר. הקבוצה הזו נתקלת בלא מעט קשיים - לא רק כלכליים, אלא גם ביורוקרטיים. בגיל צעיר אין לרוב צוואה, מה גם שמספר האנשים שהחליטו לא להינשא, אלא לחיות יחד, גדול יותר. לעתים גם לא הספיקו בני הזוג לצבור נכסים שיסייעו כלכלית, ונותרו מטפלים יחידים בילדים קטנים לאורך זמן.

דרור כהנוביץ' מאבן יהודה, 42, הוא אב לילדה בת שבע. למרות השכלתו כעורך דין, הוא נתקל בלא מעט קשיים אחרי שבת זוגו איריס אובחנה ב- 2010 כחולה בסרטן שד ונפטרה אחרי שלוש שנים כשהיא בת 40 בלבד. "איריס המשיכה לעבוד כמעט שנה במקביל לטיפוּל לים, ביחסי ציבור וייעוץ תקשורתי, אבל כשמצבה החמיר והיא הפסיקה לעבוד היא קיבלה קצבת נכות ברמה הגבוה ביותר, עם כל השירותים המיוחדים והתוספות, שהגיעה לכ- 7,000 שקל בחודש", הוא מתאר.

ההכנסות של משק הבית אמנם לא נפגעו, אך ההוצאות גדלו. "שכרנו מטפלת פרטית, כי איריס היתה זקוקה להשגחה כל הזמן וקנינו הרבה תרופות. רוב התרופות לטיפול בסרטן נמצאות בסל התרופות, אך מה שלא נמצא שם הן תרופות נגד תופעות הלוואי, שמחירן מגיע למאות שקלים בכל חודש, זאת מבלי להזכיר את הריצה אחרי המרשמים והתור בבתי המרקחת, שנהפכים למשרה מלאה. הלכנו להרבה רופאים פרטיים שלוקחים 2,000 שקל לשעת ייעוץ וגם שלחנו בדיקות למעבדות בארה"ב בעשרות אלפי שקלים. אתה לא עושה חשבון לכסף, כי הכל כל כך קריטי".

דבר נוסף שעזר למשפחת כהנוביץ' היה ביטוח הבריאות הפרטי. "רוב האנשים שעושים ביטוח בריאות פרטי לא יודעים שהבסיס לקניית תרופות מסתכם ברבע מיליון שקל, והסכום לא מתחדש אחרי שמנצלים את כולו", הוא מספר. "זה נשמע הרבה כשבריא, אבל כשצריך לייבא תרופות מחו"ל ומנה חודשית עולה 36 אלף שקל, פתאום רבע מיליון שקל זה לא מספיק".

ביטוח הבריאות סיפק את הסחורה. "תוך שלושה שבועות מרגע התביעה עמד בדלת שליח עם חבילה מקוררת של תרופה שנרכשה עבורנו", הוא מספר. "אם לא היה ביטוח זה היה צריך לצאת מהכיס שלנו. כיום אני גם יודע שאונקולוגים שואלים איזה ביטוח יש לך, ועל פי זה מחליטים על הטיפול".

ובמקרה שאין ביטוח כזה?

"כנראה שתמשכנו דירה, או תוותרו. אחרי הפטירה יש משבר כלכלי, כי נעלמת משכורת וצריך להמשיך לקיים משפחה עם משכורת אחת", אומר כהנוביץ'. "ביטוח לאומי מתחיל לשלם קצבת שארים, במקרה שלי 2,600 שקל בחודש, תהליך שנעשה באופן מהיר יחסית, והמשכנ תא משולמת על ידי ביטוח החיים. ואז מגיע שלב איתור הכספים. מתחילים באתר 'הר הכסף' של משרד האוצר, שם יש רשימה של כספים רדומים שאפשר לברר לפי שם הנפטר. זה סוג של עבודת בילוש, כי אף אחד לא מתנדב לספר לך אילו כספים קיימים על שמך או על שם בן הזוג".

לא כדאי להכין רשימה כזאת קודם?

"כדאי, אבל לא תמיד זה אפשרי. אם עבדת ביותר ממקום אחד, אתה לא תמיד זוכר מה יש ומה אין".

שלב האיתור הוא רק ההתחלה: אחריו נדרש האלמן לעבודה ביורוקרטית ממושכת, הכוללת הגשת מסמכים ומילוי טפסים. "רק השנה הצלחתי לקבל קצבת שארים ממנורה מבטחים, במסגרת קרן פנסיה שהכילה מרכיב של שארים", אומר כהנוביץ'. "גם מול הבנק לא קל. הוא מקבל הודעת פטירה וחוסם מיד את החשבון. עד שמגיע צו הירושה אי אפשר לגעת - כרטיסי אשראי נחסמים, הוראות קבע חוזרות. לפעמים עוברים חודשיים שלווה עד שמוציאים צו ירושה. מצאתי את עצמי רודף אחרי הוראות קבע כדי שלא ינתקו שום דבר, והכל בזמן שהקושי הנפשי עצום".

במהלך הבילוש גילה כהנוביץ' אתגר נוסף שממנו סובלים בעיקר ידועים בציבור: "כדאי מאוד להסדיר את המעמד מול ביטוח לאומי מבעוד מועד", הוא אומר. "בצורה הזאת הוצאת צו ירושה קלה יותר, כי הביורוקרטיה עושה פחות בעיות לאלמן ידוע בציבור אם ביטוח לאומי הכיר בו מראש. כללית חשוב מאוד להקפיד על ניירת מסודרת. לשמור את כל מסמכים הרפואיים, הבנקאיים, הפיננסיים, כי בבוא היום צריך להציג אותם".

מניסיונו האישי, כהנוביץ' ממליץ לדאוג לכל הביטוחים האפשריים כשעוד בריאים. "כיום יש לי ולבתי ביטוח מקסימלי. אני יודע כמה זה יכול להיות קריטי". בנוסף הוא מציע למי שעובר את החוויה הקשה הזאת לא לוותר. "לא מעט אנשים פשוט מרימים ידיים מול הביורוקרטיה, הרי הכל קורה כשאתה באבל עצום, ואז אתה אומר לעצמך: 'עכשיו אני אתעסק עם ניירות וטפסים?' צריך לאסוף את עצמך ולטפל בזה, עבור העתיד שלך ושל ילדיך, אף על פי שאף אחד לא מדריך אותך. המדינה מתנהגת כאילו כלום לא קרה. עד שתתבע לא תקבל, אבל יש אתרים שמסייעים בעניין הזכויות וכמובן מומחים לנושא. זה קשה, אבל אסור לוותר".

"ביטוח לאומי לא ששים לתת את הכסף"

שרון ון דן ברוק, 45, אם לשניים מקיבוץ נחשולים, היא מורה. בעלה, אורי, נפטר בינואר האחרון, אחרי שלוש שנים שבהן נלחם בסרטן בראשו. כשחלה ירדה שרון לשליש משרה, וקיבלה תמיכה מלאה מבית הספר שבו עבדה.

וון דן ברוק לא היתה ערנית לזכויותיה, והיו אלה אנשי הקיבוץ שהזכירו לה שלרשותה עומדים שני ביטוחי בריאות, ובנוסף קיבל אורי קצבה עבור 100% נכות. "ביטוח לאומי היה בסדר גמור, אבל לוקח זמן עד שמפעילים את הביטוחים והכסף מתחיל להגיע", היא אומרת. "הם לא כל כך ששים לתת אותו. היה צריך לחזור אליהם וללחוץ, אבל בסופו של דבר זה מאוד עזר. כשני שארים כמעט בלי משכורת, ונדרש עובד זר להוספיס בית, המקורות החיצוניים האלה מאפשרים להמשיך להתקיים. תדאגו לביטוחים".

מרגע שאורי נפטר ההכנסות ירדו באופן דרסטי, על אף ששרון חזרה לעבוד שבוע אחרי השבעה. "אולי אני אמורה להיות מוטרדת, אבל אני לא", היא מודה. "היו קופות גמל שהשתחררו, יש קצבת שארים וגם הנחות בארנונה והנחות אחרות. עכשיו אני עובדת קצת יותר ולמזלי יש גם רשת ביטחון בקיבוץ".

התאלמנתם? כך תבטיחו את עתידכם הכלכלי. עו"ד ד"ר שרון פרילינג, מומחית לדיני משפחה,

עונה על כמה שאלות:

התאלמנת! אילו זכויות מגיעות לך?

"ללא צוואה מסודרת או הסכם ממון, יש לאלמן או האלמנה זכות למחצית הרכוש המשותף שנצבר בתקופת הנישואים, גם אם הוא רשום על שם בן הזוג בלבד. לדוגמה, אם לבעל יש חשבון בנק על שמו ובו מיליון שקל, לאשה יש זכות למחצית - והמחצית השנייה תועבר ליורשים האחרים. החלק של האלמן/ה כולל גם מחצית מנכסי הנדל"ן, מהכספים בבנקים, מהזכויות הסוציאליות והפנסיוניות,

מהביטוחים ומכל מה שנצבר במסגרת חייהם המשותפים. כשמדובר בזכויות הכפופות להוראת מוטבים - למשל, ביטוחי חיים או קופות גמל וקרנות השתלמות וכל זכות אחרת שבעת פתיחתה נדרש למלא הוראת מוטבים - גם אם האלמן אינו רשום כמוטב, הוא זכאי למחצית הזכויות שנצברו בתקופת החיים המשותפים. אם אין ילדים ואין צוואה, האלמן יקבל שנישלישים מהעזבון. בנסיבות של היעדר קרובים מהמעגל המשפחתי הקרוב, בן הזוג החי יהיה זכאי למלוא העזבון. במקרה של צוואה או הסכם ממון, יפעלו על פיהם.

לאלמנה יש זכויות ממקור נוסף - הכתובה. עם זאת, חוק הירושה קובע שאי אפשר לקבל זכויות ירושה וגם לפרוע את הכתובה במקביל, ולכן על האלמנה לבחור אם לממש את זכויות הירושה שלה או את הכתובה. זכויות נוספות קיימות, לעתים, בהתאם לנסיבות הפטירה. למשל, אלמנות צה"ל מקבלות קצבה שוטפת וזכויות מיוחדות נוספות, שאפשר לברר את היקפן והתנאים להן בצה"ל או בארגון אלמנות ויתומי צה"ל.

האם יש זכויות בפנסיה של מי שנפטר?

"יש זכויות בהתאם להגדרת תקנון קרן הפנסיה. התקנון קובע כי בן הזוג יהיה זכאי לקצבת שארים מקרן הפנסיה עד סוף ימיו".

מה קורה כשמדובר בבני זוג ידועים בציבור ולא בבני זוג נשואים?

"מרבית הזכויות של ידועים בציבור הושאו לזכויות של בני זוג נשואים. עם זאת, האלמנים נדרשים לנטל מוגבר להוכחת כוונת שיתוף ברכוש שנצבר בתקופת החיים המשותפים. אם לא נערכה צוואה, הידוע בציבור יוגדר כיוורש על פי חוק רק אם אף אחד מהצדדים לא היה נשוי פורמלית למישהו אחר בעת הפטירה".

כיצד אפשר לממש את הזכויות?

"אם יש צוואה, יש להגיש בקשה למתן צו קיום צוואה אצל הרשם לענייני ירושה או בבית הדין הרבני. רק לאחר מתן תוקף לצוואה ניתן לקבל מכוחה את הזכויות. אם אין צוואה, יש לפנות בבקשה למתן צו ירושה, המגדיר את היורשים על פי חוק. לצורך כך יש לפנות בבקשה מתאימה לרשם לענייני ירושה או לבית הדין הרבני. בכל הקשור לביטוחי חיים, קרנות השתלמות או קופות גמל, יש לפנות לגוף הרלוונטי ולבדוק אם האלמן רשום כמוטב. אם כן - ניתן לפדות את הכסף. אם לא - הגוף הרלוונטי לא יעביר את הכסף לאלמן ולא ימסור פרטים באשר לזהות המוטבים. במצב כזה על האלמן להגיע להסכמה עם יורשים האחרים שאין לחלק את העזבון עד להסדרת מימוש ההסכם. אם לא מצליחים להגיע להסכמה בהידברות, נדרשת פנייה לבית המשפט".

מה באשר לכספים בבנק?

"כשמדובר בחשבונות על שם הנפטר בלבד, אי אפשר יהיה לפרוע את הכסף, אלא לאחר שיינתן צו ירושה או צו קיום צוואה. מרגע הפטירה, הבנק מקפיד את החשבון עד שיוכרזו היורשים. אם מדובר בחשבון בנק משותף וקיים בו סעיף אריכות ימים המאפשר לבן הזוג הנותר בחיים לעשות שימוש בחשבון, אפשר יהיה להשתמש בחשבון באופן שוטף, אך את החסכונות ותיקי ההשקעות אפשר יהיה לפדות רק בהצגת צו ירושה או צו קיום צוואה".

כיצד נערכים ליום כזה?

"ראשית, חשוב לערוך צוואה מסודרת, המבטיחה את בן הזוג הנותר בחיים. כדאי לבדוק את הוראות המוטבים בפוליסות השונות ולעדכן אותן בהתאם למצב המשפחתי הרלוונטי. פעמים רבות הוראות המוטבים אינן עדכניות. מרבית המבוטחים אפילו לא זוכרים למי הורו להעביר את הכספים בעת פתיחת הקופות לפני שנים רבות. כדאי לבחון קיומו של סעיף אריכות ימים בחשבון משותף בבנק, כדי לאפשר לבן הזוג הנותר בחיים להמשיך להשתמש בחשבון המשותף. כאשר מדובר בתאים משפחתיים של נישואים שניים או יחסים בין ידועים בציבור, כדאי לערוך הסכם ממון מסודר שיגדיר את הרכוש הנפרד והמשותף, כדי למנוע אי־בהירות לאחר הפטירה".